

УДК 332.143:316.774

Подлужна Н. О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ, Україна

РЕГИОНАЛЬНИ ОСОБЛИВОСТІ ЗНАННЕВОЇ ПОТУЖНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Досліджено основні параметри знанневої потужності освітнього простору України протягом 2009/10-2016/17 навчальних років. Встановлено динаміку абсолютних і відносних характеристик споживачів освітніх послуг в Україні, основними серед яких є студенти, аспіранти, докторанти, читачі бібліотек. Здійснено побудову зонального регіонального розташування вишів України відповідно до місць, отриманих ними за результатами рейтингу «ТОП-200» у 2009 та 2016 рр. Оцінено регіональні диспропорції зосередження освітнього потенціалу та перспективні можливості їх вирівнювання у територіальному поширенні якісних послуг вищої освіти і можливостей знанневого регіонального розвитку. Зроблено групування регіонів України за критерієм знанневої потужності освітнього простору.

Ключові слова: економіка знань, освіта, регіон, рейтинг ТОП-200, університет, студенти, аспіранти, докторанти.

Подлужная Н. А., кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента, ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет», г. Покровск, Украина

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗНАНИЕВОЙ МОЩНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА УКРАИНЫ

Исследованы основные параметры знаниевой мощности образовательного пространства Украины на протяжении 2009/10-2016/17 учебных годов. Установлена динамика абсолютных и относительных характеристик потребителей образовательных услуг в Украине, основными из которых являются студенты, аспиранты, докторанты, читатели библиотек. Осуществлено построение зонального регионального расположения вузов Украины в соответствии с их местами, полученными ими по результатам рейтинга «ТОП-200» в 2009 и 2016 гг. Оценены региональные диспропорции нахождения образовательного потенциала и перспективные возможности их выравнивания в территориальном распространении качественных услуг высшего образования и возможностей знаниевого регионального развития. Сделана группировка регионов Украины в соответствии с критерием знаниевой мощности образовательного пространства.

Ключевые слова: экономика знаний, образование, регион, рейтинг ТОП-200, университет, студенты, аспиранты, докторанты.

Podluzhna N., Candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor Department of Management, Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Ukraine

REGIONAL FEATURES OF KNOWLEDGE POWER AT EDUCATIONAL SPACE IN UKRAINE

Introduction. *The success of the formation of the knowledge economy involves the creation of the effective educational system that, through the provision of quality educational services to the population, contributes to the accumulation of national human capital, provides conditions for the introduction of the principles of continuous education and serves as the guarantor of innovation development and socio-economic progress in the region and the country.*

Purpose. *The purpose of the study is to determine the main characteristics of the knowledge capacity of educational space in Ukraine and its regions.*

Results. *The main parameters of the scientific capacity of the educational space in Ukraine during 2009/10-2016/17 academic years are investigated. The dynamics of absolute and relative characteristics of consumers at educational services in Ukraine, majority of them a post-graduate students, doctoral students, readers of libraries. The regional zonal arrangement of universities in Ukraine according to the places received by them according to the TOP-200 rating in 2009 and 2016 has been constructed. The regional disproportions of concentration of educational potential and perspective possibilities of their equalisation in the territorial distribution of high-quality, higher education services and opportunities for knowledgeable regional development are estimated. The grouping of the regions in Ukraine according to the criterion of the scientific capacity of the educational space is made.*

Conclusions. *Thus, despite some positive tendencies, the general state of the educational system in Ukraine, evaluated during the period under study, according to the indicators, can be assessed as unsatisfactory. It has been established that the number of students and graduate students of higher institutions is rapidly decreasing, all this affects the limited possibilities of satisfying market demand in the most scarce specialists and puts the majority of regional higher education institutions on the verge of survival. On the contrary, the number of doctoral students tends to increase, which is a rather positive trend for the innovative development of the regional economy. It has been determined that the largest number of institutions of higher education throughout the study period was concentrated in Kyiv and Kharkiv region. These regions, both in 2009 and 2016, remained strong leaders in the educational sphere in comparison with other regions and have the highest level of international recognition, the highest quality of scientific and pedagogical potential and high efficiency of mastering of new knowledge by students during the educational process.*

Keywords: *knowledge economy, education, region, rating TOP-200, university, students, postgraduate students, doctoral students.*

JEL Classification: *I21, R10.*

Постановка проблеми. Успішність процесів формування економіки знань (далі – ЕЗ) у регіоні передбачає обов'язкове безперервне підвищення рівня знань населення за рахунок їх нагромадження та доцільного використання як у повсякденному житті, так і безпосередньо під час виконання професійних обов'язків. Ці процеси можуть відбуватися лише на підґрунті створення ефективної системи освіти, яка завдяки наданню якісних освітніх послуг населенню сприяє нагромадженню людського капіталу нації, забезпечує умови для запровадження принципів безперервного навчання та

виступає гарантом інноваційного розвитку і соціально-економічного прогресу у масштабах регіону і країни в цілому. Активізація процесів привласнення сучасних професійних знань, своєчасного їх оновлення та розвиток на цій основі необхідних навичок для розробки інновацій стають можливими лише за умов достатньої знаннєвої потужності освітнього простору регіону. Тобто формуванню ЕЗ на певній території буде сприяти забезпеченість регіону висококваліфікованими фахівцями різного віку та відповідного профілю, що володіють новітніми знаннями та сучасними

професійними навичками, є затребуваними на місцевому ринку праці й мають високий рівень мотивації до праці на підприємствах регіону. Таким чином, проблеми оцінки існування, використання та розвитку знанневої потужності освітнього простору України та її регіонів є актуальними в сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню впливу освітньої системи на формування ЕЗ у країні та її регіонах присвячено достатню кількість праць українських вчених. Так, О. Грішнова розкриває особливості впливу освіти на розвиток людського капіталу в Україні [1]. У Національній доповіді українських вчених під загальним керівництвом В. Кременя досліджено особливості стану і перспективи розвитку освіти в Україні [2]. У монографії І. Каленюк та О. Кукліна обґрунтовано основні напрями розвитку вищої освіти задля формування ЕЗ у країні [3]. В. Тищенко діагностує сучасні тенденції розвитку сфери освіти у регіонах України [4, с. 166-177]. Л. Яковенко і О. Пашенко визначають основні напрями модернізації вищої освіти в умовах становлення ЕЗ [5]. Перелічені дослідження, результати яких мають велике значення для формування перспективних стратегій становлення ЕЗ на регіональному рівні, буде використано в якості орієнтиру при здійсненні оцінки знанневої потужності освітнього простору та обґрунтуванні перспектив збільшення освітнього потенціалу регіонів України.

Формулювання цілей дослідження. Отже, метою дослідження є визначення основних характеристик знанневої потужності освітнього простору в Україні та її регіонах.

Виклад основних результатів дослідження. Інформаційною базою дослідження було обрано дані офіційної статистики освітньої сфери, наведені у бюлетені «Основні

показники діяльності вищих навчальних закладів України» протягом 2010/11-2016/17 навчальних років [6-11]. Водночас слід акцентувати увагу на тому факті, що здебільшого відсутні порівняльні дані за 2009/10 навчальний рік, а починаючи з 2010/11 навчального року було змінено підхід до визначення освітніх рівнів відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти у результаті чого було здійснено відповідний «ретроспективний перерахунок» [6, с. 1]. В якості допоміжної інформації для здійснення моніторингу потенціалу знанневого розвитку було використано дані демографічної статистики, відображені у спеціальних випусках Державної служби статистики України [12; 13].

На національному рівні динаміка основних параметрів знанневого розвитку протягом досліджуваного періоду носила переважно негативний характер, що обумовлено цілим комплексом причин (табл. 1).

Протягом всього періоду дослідження в Україні відбувався процес щорічного скорочення кількості ВНЗ, загальне зменшення числа яких становило 204 од. або 23,7%. Найбільш інтенсивні темпи скорочення кількості вишів відбулися починаючи з 2014 р., що може бути пов'язаним як із тим, що внаслідок анексії Автономної республіки Крим та проведення антитерористичної операції на сході України не всі виші вдалося тимчасово перемістити на підконтрольну Україні територію, так і з політикою оптимізації кількості навчальних закладів, що останнім часом запроваджено Міністерством освіти і науки України. Водночас процес скорочення кількості навчальних закладів можна вважати природним через наслідки затяжної демографічної кризи, що спостерігається в Україні протягом всього періоду її незалежності.

Таблиця 1 Динаміка основних параметрів знаннєвої потужності освітнього простору України протягом 2009/10-2016/17 навчальних років

Показники	Навчальний рік							
	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Кількість ВНЗ I-IV рівнів акредитації*, од.	861	813	805	785	767	664	659	657
Кількість ВНЗ, які мають бібліотеку і бібліотечний пункт, од.	-	1114	1106	1061	1055	879	864	856
Кількість бібліотек і бібліотечних пунктів, які приходяться на один ВНЗ	-	1,37	1,37	1,35	1,37	1,32	1,31	1,30
Педагогічні та науково-педагогічні працівники ВНЗ I-IV рівнів акредитації, що мають науковий ступінь, всього, осіб	-	81739	82289	83284	85784	76810	75315	76836
у т. ч. докторів наук	-	13470	13543	13917	14355	12781	12538	13233
кандидатів наук	-	68269	68746	69367	71429	64029	62777	63603
Кількість працівників освіти, які мають науковий ступінь, на 1000 студентів, %	-	33,80	36,63	39,54	43,04	45,47	46,91	48,42
Видатки на освіту, % від ВВП	7,3	7,4	6,6	7	7,3	6,4	5,8	6,6
у т. ч. на вищу освіту	2,3	2,3	2	2	2,1	1,8	1,6	1,9

Джерело: систематизовано та розраховано автором за даними [6-11]

**Розподіл ВНЗ у 2016 р. відбувається на основі існування університетів, академій, інститутів та технікумів, училищ, коледжів замість ВНЗ I-II, III-IV рівнів акредитації [11]*

Процес зменшення кількості ВНЗ та тенденція до скорочення обсягів держаного фінансування їх діяльності призвели до відповідного падіння ступеня забезпеченості закладів вищої освіти бібліотеками і бібліотечними фондами, унеможливають оновлення літературної бази, що є однією з нормативних вимог до організації навчального процесу та індикатором якості освітніх послуг. Так, протягом 2010-2016 рр. кількість ВНЗ, які мають бібліотеку або бібліотечний пункт, скоротилася у 0,77 рази або на 23,2%, що є досить негативною тенденцією і при збереженні означеної динаміки на перспективу може стати суттєвою проблемою для результативного поширення новітніх і фундаментальних знань серед молоді та майбутніх фахівців. При цьому керівництву ВНЗ та бібліотек при створенні стратегії розвитку своєї діяльності на найближчу перспективу обов'язково слід враховувати той факт, що сучасна молодь віддає перевагу не паперовим, а електронним носіям, тому мають бути залученими всі прогресивні методи роботи з

книгою та інформацією, використання яких дозволить підвищити рівень мотивації студентів до користування бібліотечними фондами й таким чином забезпечувати власний знаннєвий розвиток відповідно до поточних і перспективних потреб у нагромадженні знань.

Одночасно спостерігається процес скорочення абсолютної чисельності педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів, що мають науковий ступінь кандидата і доктора наук при збільшенні їх відносного значення, обрахованого у проміле у розрахунку на 1000 студентів. Так, протягом 2010-2016 рр. абсолютна чисельність викладачів ВНЗ із науковими ступенями скоротилася на 4666 осіб або на 6,0% при одночасному відповідному зростанні відносного значення показника з 33 до 48‰. При цьому слід також акцентувати увагу на тому, що при абсолютному скороченні чисельності науково-педагогічних працівників із науковими ступенями, протягом досліджуваного періоду відбулося якісне

покращення структури викладацького складу українських ВНЗ: питома вага докторів наук у загальній чисельності науково-педагогічних працівників зростає з 16,5% у 2010 р. до 17,2% у 2016 р. при одночасному зменшенні питомої ваги викладачів із ступенем кандидата наук. У основі означених змін лежить цілий комплекс причин економічного, соціального, суспільно-політичного, демографічного характеру тощо.

Встановлене зростання чисельності науково-педагогічних працівників, що мають наукові степені у розрахунку на 1000 студентів українських ВНЗ протягом досліджуваного періоду серед іншого було досягнуто завдяки відставанню ланцюгових темпів зростання чисельності студентів від темпів зростання чисельності викладачів

українських вишів (рис. 1). Так, якщо відповідно до викладацького складу від'ємні темпи зростання чисельності спостерігалися лише у 2014/15 та 2015/16 навчальних роках, то темпи зростання кількості студентів протягом всього досліджуваного періоду були нижчими за 100,0%. При цьому найбільше зменшення чисельності студентів в Україні відбулося у кризовому 2014/15 навчальному році, коли скорочення становило 15,2% порівняно з попереднім роком. Означені тенденції, перш за все, призвели до недостатнього рівня заповнення держбюджетних місць на найбільш дефіцитні професії для економіки регіону і країни та скорочення пропозиції конкурентоздатної робочої сили на первинному ринку праці.

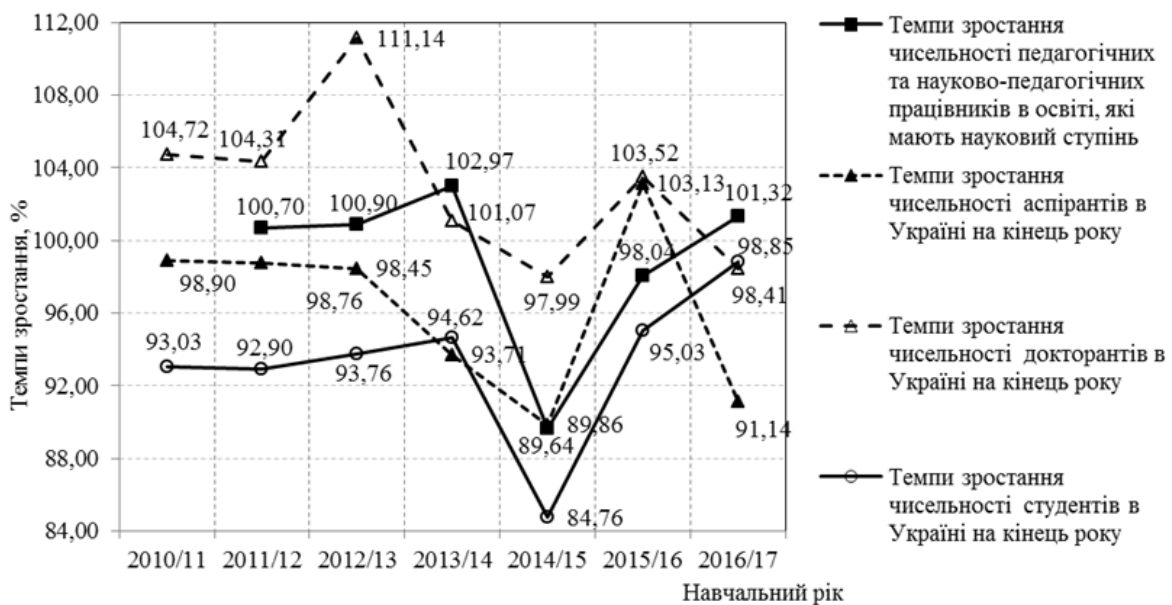

Рисунок 1 – Ланцюгові темпи зростання чисельності викладачів, студентів ВНЗ, докторантів і аспірантів в Україні протягом 2010/11-2016/17 навчальних років

Джерело: систематизовано автором

Протягом досліджуваного періоду щорічно крім 2015/16 навчального року спостерігалася тенденція до скорочення чисельності аспірантів, тоді як число докторантів постійно зростало за виключенням 2014/15 та 2016/17 навчальних років. Крім того під час дослідження було встановлено значні зміни в чисельності окремих категорій споживачів освітніх послуг

в Україні. Так, протягом 2009-2016 рр. число студентів, аспірантів і читачів бібліотек зменшилося відповідно на 1012646, 8152 та 892632 осіб або на 39,0, 24,0 та 26,3%. При цьому кількість студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації на кожну 1000 осіб наявного населення України протягом 2009-2016 рр. зменшилася на 34,3% – з 56,6 до 37,2%. Такі зміни скорочують можливості задоволення

ринкового попиту у найбільш дефіцитних фахівцях й ставлять на межі виживання більшість регіональних закладів вищої освіти. Натомість чисельність докторантів збільшилася на 329 осіб або на 22,5%, що є досить позитивною тенденцією для інноваційного розвитку регіональної

економіки (табл. 2). Водночас, не зважаючи на деякі позитивні тенденції загальний стан освітньої системи в Україні, оцінений протягом досліджуваного періоду за означеними показниками можна оцінити як незадовільний.

Таблиця 2 **Динаміка абсолютних і відносних характеристик споживачів освітніх послуг в Україні протягом 2009/10-2016/17 навчальних років**

Показники	Навчальний рік							
	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
	Абсолютні показники кількості, осіб							
Число студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації	2599400	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226	1605270	1586754
Число аспірантів	34115	33739	33321	32805	30740	27622	28487	25963
Число докторантів	1463	1532	1598	1776	1795	1759	1821	1792
Кількість читачів у бібліотеках	-	3383592	3256896	3147721	3065977	2612109	2485892	2490960
	Відносні показники (на 1000 наявного населення України), ‰							
Число студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації	56,60	55,68	51,90	48,75	46,27	39,35	37,55	37,20
Число аспірантів	0,74	0,73	0,73	0,72	0,67	0,61	0,66	0,61
Число докторантів	0,03	0,03	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
Кількість читачів у бібліотеках	-	73,62	71,14	68,98	67,31	57,50	57,91	58,25

Джерело: систематизовано та розраховано автором за даними [6-11]

Для оцінки тенденцій знаннєвого розвитку у регіонах України необхідно встановити основні характеристики потужності освітнього простору, що надасть можливість визначити передумови формування ЕЗ на конкретних територіях [14]. При цьому знаннєвий розвиток регіону ґрунтується на можливостях населення різного віку отримувати нові та у безперервному режимі оновлювати застарілі знання, придбати необхідні професійні навички, що затребувані у сучасних умовах на ринку праці. Таку можливість дає регіональна система освіти, яка представлена ВНЗ I-IV рівнями акредитації. Тому увагу у дослідженні було зосереджено на кількісних і якісних аспектах їх діяльності.

Моніторинг стану знаннєвого розвитку регіонів було здійснено на основі таких показників: частка ВНЗ I-II, III-IV рівнів

акредитації у загальній кількості ВНЗ України відповідного їх рівня; частка студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації у чисельності наявного населення території; кількість педагогічних і науково-педагогічних працівників, що мають науковий ступінь ВНЗ I-IV рівнів акредитації та їх частка у загальній кількості викладацького складу ВНЗ України; кількість працівників освіти, які мають науковий ступінь у розрахунку на 1000 студентів усіх ВНЗ регіону, що були розраховані на основі статистичних даних, наведених у офіційних статистичних збірниках.

Показники для моніторингу стану знаннєвого розвитку регіонів України було обрано та розраховано таким чином, щоб за допомогою оцінки можна було отримати повноцінну картину наявних диспропорцій у розвитку та розподілу потенціальних можливостей щодо отримання освіти для

населення регіону і країни; наявності студентів у загальній кількості населення певної території, яка розглядається як сама активна та рушійна сила нації у створенні інновацій; якісного забезпечення процесу оновлення та нагромадження знань викладачами-коучами, які мають наукову ступінь.

Конкурентні переваги та потенційні можливості регіональних закладів вищої освіти визначаються якістю освітніх послуг, що лежить у основі результативності їх діяльності – швидкого працевлаштування випускників за фахом. За цим показником, разом із індикаторами оцінки якості і результативності діяльності викладацького складу ВНЗ, здійснюється ранжування вишів у національному та міжнародному рейтингах. За часів незалежності в Україні склалися різні рейтинги українських ВНЗ, найбільш відомими з яких є рейтинг українських ВНЗ «Компас», зарплатний рейтинг ВНЗ журналу «Деньги», консолідований рейтинг ВНЗ

України і національний рейтинг ВНЗ України «ТОП-200». Проте найбільш об'єктивним є рейтинг ВНЗ України «ТОП-200», що складається починаючи з 2006 р. та в основу якого покладено інтегральну оцінку діяльності закладів вищої освіти, що враховує три критерії: міжнародне визнання вишу, якість його науково-педагогічного потенціалу та результати навчання [15; 16].

Більш глибокий аналіз, виконаний на основі використання результатів рейтингу ВНЗ України «ТОП-200», має дозволити отримати додаткову інформацію стосовно того, у яких регіонах країни зосереджено основний освітній потенціал, оцінити перспективні можливості щодо вирівнювання наявних диспропорцій у територіальному поширенні якісних послуг вищої освіти, а отже і можливостей знаннєвого регіонального розвитку. З цією метою було здійснено побудову зонального регіонального розташування вишів України відповідно до місць, отриманих ними за результатами рейтингу «ТОП-200» у 2009 та 2016 рр., рис. 2-3.

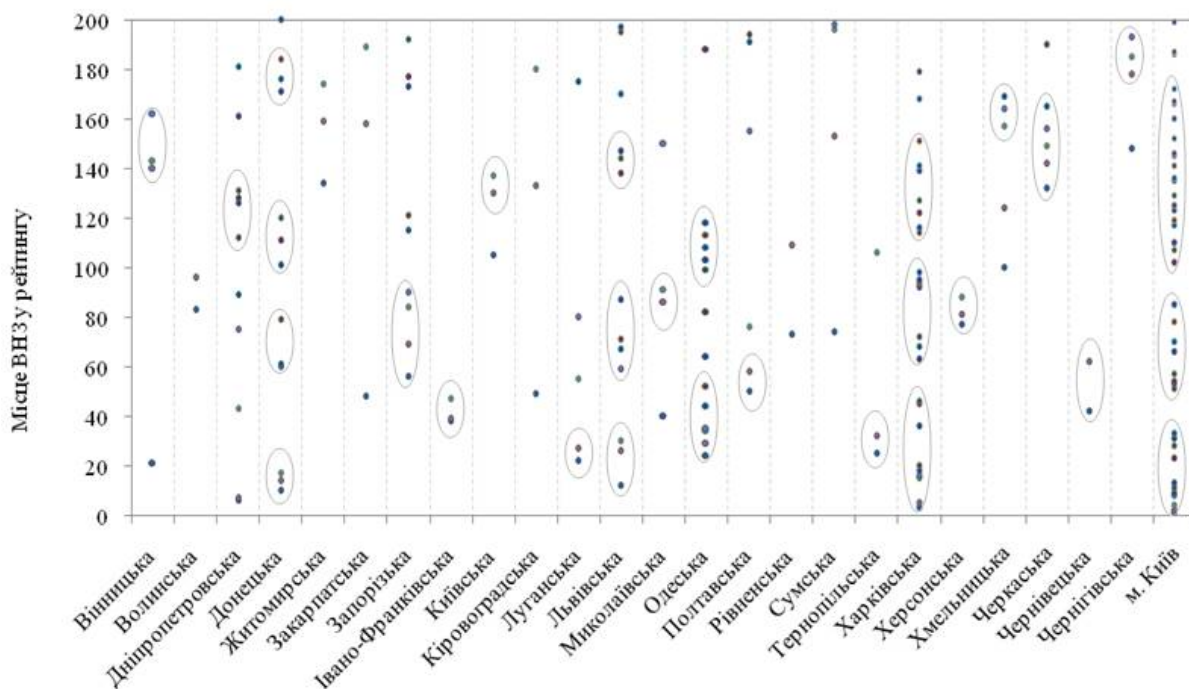

Рисунок 2 – Регіональне розташування та групування ВНЗ, які увійшли до рейтингу ВНЗ України «ТОП-200» (2009 р.)

Джерело: побудовано та згруповано автором за даними [15]

Процедура моніторингу стану знанневого розвитку регіонів України за освітньою складовою, здійснена на основі даних рейтингів ВНЗ «ТОП-200» дозволила встановити, що найбільшу кількість закладів вищої освіти протягом всього досліджуваного періоду було зосереджено у м. Київ та Харківській області, табл. 3. Ці регіони як у 2009 р., так і у 2016 р. залишалися стійкими лідерами в освітній сфері порівняно з іншими областями за кількісним (загальна кількість вишів області, що потрапили до складу рейтингу «ТОП-200» певного року) та якісним (кількість вишів області, що протягом року увійшли до першої сотні найкращих ВНЗ) критеріями. Підтвердженням такого лідирування став той факт, що на означені регіони серед місць рейтингу у 2009 р. припадало 33,0%, а у 2016 р. – 32,5% вишів. При цьому серед десяти вишів, що протягом досліджуваного періоду потрапляли до

першої десятки рейтингу, п'ять ВНЗ представляли м. Київ і два – Харківську область. Тобто можна вважати, що серед всіх регіонів України саме виші м. Києва і Харківської області мають найбільший рівень міжнародного визнання, що додатково підтверджується міжнародним рейтингом *Webometrics*, найвищу якість науково-педагогічного потенціалу та високу результативність опанування студентами новітніх знань під час навчального процесу. Завдяки цьому провідні київські та харківські виші протягом всього періоду незалежності України демонструють високі результати науково-освітньої діяльності, що підтверджує їх потужний знанневий розвиток й відкриває широкі можливості до подальшого нагромадження інтелектуального, людського й інноваційного капіталів, як підґрунтя формування ЕЗ.

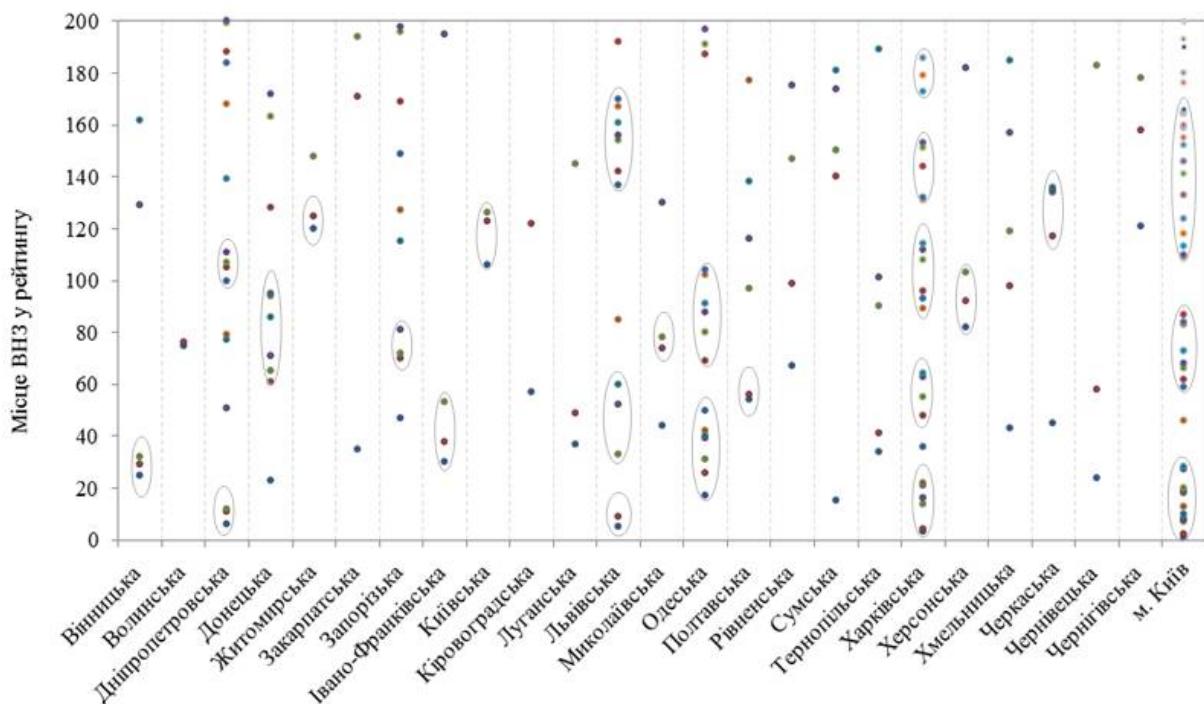

Рисунок 3 – Регіональне розташування та групування ВНЗ, які увійшли до рейтингу ВНЗ України «ТОП-200» (2016 р.)

Джерело: побудовано та згруповано автором за даними [16]

Друга група регіонів, до якої увійшли Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська й Одеська області, представлена від десяти до шістнадцяти вишами у рейтингу

ВНЗ «ТОП-200» у 2016 р. При цьому всі області групи, за виключенням Донецької, яка втратила три місця, покращили свій стан за досліджуваним показником порівняно з

Таблиця 3 – Розподіл місць у рейтингу ВНЗ України «ТОП-200» за регіонами у 2009 і 2016 рр.

Кількість місць у рейтингу	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська	м. Київ
Всього, у 2009 р.	4	2	11	13	3	3	9	3	3	3	5	13	4	14	6	2	4	3	26	3	5	6	2	4	40
у т. ч. за місцями 1-10			2	1															2						5
11-50	1		1	2		1		3		1	2	3	1	5	1			2	7				1		6
51-100		2	2	3			4				2	4	2	4	2	1	1		8	3	1		1		8
Всього, у 2016 р.	5	2	16	10	3	3	10	4	3	2	3	14	4	16	6	4	5	5	25	4	5	5	3	3	40
у т. ч. за місцями 1-10			1									2							2						5
11-50	3		2	1		1	1	2			2	1	1	7			1	2	6		1	1	1		7
51-100		2	3	6			3	1		1		3	2	4	3	2		1	6	2	1		1		8

Джерело: розраховано та згруповано автором за даними [15-16]

рейтингом 2009 р. через збільшення кількості місць від одного до п'яти, що можна охарактеризувати як тенденцію до зростання можливостей для формування ЕЗ у регіонах групи. Віднесення Донецької області до другої групи було пов'язано із тим, що не дивлячись на зовнішні несприятливі умови для знанневого розвитку регіону, вона містить значний науково-інноваційний й освітній потенціали порівняно з тими регіонами України, які за об'єктивними критеріями було віднесено до складу третьої групи.

Третя група регіонів представлена Вінницькою, Волинською, Житомирською, Закарпатською, Івано-Франківською, Київською, Кіровоградською, Луганською, Миколаївською, Полтавською, Рівненською, Сумською, Тернопільською, Херсонською, Хмельницькою, Черкаською та Чернігівською областями. Кількість вишів, які потрапили до рейтингу ВНЗ «ТОП-200» з цих областей, коливалася у діапазоні від двох до шести, що є недостатнім для прискореного знанневого розвитку за освітньою складовою означених регіонів. При цьому слід відмітити, що серед регіонів групи більшу кількість вишів мають Вінницька, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська області, на територіях яких функціонує від п'яти до шести ВНЗ з рейтингу «ТОП-200». Натомість жоден виш з Житомирської, Київської та Черкаської областей не потрапив

до першої сотні рейтингу, що є досить негативним явищем та потребує розробки і впровадження відповідної стратегії регіонального розвитку.

Висновки. Таким чином, не зважаючи на деякі позитивні тенденції загальний стан освітньої системи в Україні, оцінений протягом досліджуваного періоду за означеними показниками можна оцінити як незадовільний. Встановлено, що стрімко скорочується чисельність студентів та аспірантів вищих закладів, що впливає на обмежені можливості задоволення ринкового попиту у найбільш дефіцитних фахівцях й ставлять на межі виживання більшість регіональних закладів вищої освіти. Натомість чисельність докторантів має тенденції до збільшення, що є досить позитивною тенденцією для інноваційного розвитку регіональної економіки. Визначено, що найбільшу кількість закладів вищої освіти протягом всього досліджуваного періоду було зосереджено у м. Київ та Харківській області. Ці регіони як у 2009 р., так і у 2016 р. залишалися стійкими лідерами в освітній сфері порівняно з іншими областями та мають найбільший рівень міжнародного визнання, найвищу якість науково-педагогічного потенціалу та високу результативність опанування студентами новітніх знань під час навчального процесу.

Література:

1. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки [Текст] : монографія / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с. 315
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с.
3. Розвиток вищої освіти та економіка знань : монографія / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – К. : Знання, 2012. – 343 с.
4. Тищенко В. Ф. Економіка знань як актуальна основа сучасного розвитку України та її регіонів : монографія / В. Ф. Тищенко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2014. – 272 с.
5. Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко. – Полтава : Скайтек, 2011. – 216 с.
6. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016-2017 навчального року. Статистичний бюллетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск О. О. Кармазіна]. – Київ, 2017. – 208 с.
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010-2011 навчального року. Статистичний бюллетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск І. В. Калачова] – Київ, 2011. – 207 с.
8. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011-2012 навчального року. Статистичний бюллетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск І. В. Калачова] – Київ, 2012. – 219 с.
9. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013-2014 навчального року. Статистичний бюллетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск І. В. Калачова] – Київ, 2014. – 165 с.

10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014-2015 навчального року. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск І. В. Калачова] – Київ, 2015. – 165 с.
11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015-2016 навчального року. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики [Відп. за випуск О. О. Кармазіна] – Київ, 2016. – 170 с.
12. Населення України за 2010 рік. Демографічний щорічник / Державна служба статистики [Відп. за випуск Г.М. Тимошенко] – Київ, 2011. – 442 с.
13. Населення України за 2016 рік. Демографічний щорічник / Державна служба статистики [Відп. за випуск М. Б. Тімоніна] – Київ, 2017. – 133 с.
14. Захарова О.В. Систематизація підходів до оцінки ступеня досягнення економікою країни стану економіки знань // О. В. Захарова, Н. О. Подлужна // Соціально-трудова відносина: теорія і практика. – 3б. наук. праць ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана». – К., 2016. – №2. – С.91-99.
15. Рейтинг вищих навчальних закладів «Топ-200 Україна» - 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=3&id=741>
16. «Топ 200 Україна» 2017: Інноваційність і суспільна затребуваність – головні критерії діяльності університетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=5209>

References:

1. Hrishnova, O. A. (2001), *Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoi pidhotovky* [Human capital: formation in the system of education and vocational training], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Andrushchenko, V. P. Bekh, I. D. and Burda, M. I. (2011), *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* [National report on the state and prospects of education in Ukraine], Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; Kyiv, Ukraine.
3. Kaleniuk, I. S. and Kuklin, O. V. (2012), *Rozvytok vyshchoi osvity ta ekonomika znan* [Higher education development and knowledge economy], Znannia, Kyiv, Ukraine.
4. Tyshchenko, V. F. and Tyshchenko, V. F. (2014), *Ekonomika znan yak aktualna osnova suchasnoho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv* [Knowledge economy as the actual basis of modern development of Ukraine and its regions], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
5. Yakovenko, L. I. and Pashchenko, O. V. (2011), *Ekonomichni osnovy modernizatsii vyshchoi osvity v umovakh stanovlennia ekonomiky znan* [Economic fundamentals of modernization of higher education in the conditions of formation of knowledge economy], Skaitek, Poltava, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine (2017), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2016-2017 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2016-2017 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
7. State Statistics Service of Ukraine (2011), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2010-2011 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2010-2011 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2012), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2011-2012 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2011-2012 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
9. State Statistics Service of Ukraine (2014), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2013-2014 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2013-2014 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
10. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2014-2015 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2014-2015 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
11. State Statistics Service of Ukraine (2016), *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2015-2016 navchalnoho roku* [The main indicators of the activity of higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 2015-2016 school year], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
12. State Statistics Service of Ukraine (2011), *Naseleattia Ukrainy za 2010 rik, Demohrafichnyi shchorichnyk* [The population of Ukraine for 2010. Demographic Yearbook], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
13. State Statistics Service of Ukraine (2017), *Naseleattia Ukrainy za 2016 rik, Demohrafichnyi shchorichnyk* [The population of Ukraine for 2016. Demographic Yearbook], *Derzhavna sluzhba statystyky*, Kyiv, Ukraine.
14. Zakhara, O. V. and Podluzhna, N. O. (2016), «The systematization of approaches to assessing the degree of achievement of the country's economy is a knowledge economy», *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka, Zb. nauk. prats DVNZ «KNEU im. V. Hetmana*», Kyiv, Ukraine, vol. 2, pp. 91-99.
15. Reitynh vyshchyykh navchalnykh zakladiv «Топ-200 Україна» - 2009 рік, available at: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=3&id=741> (Accessed 25 April 2018).
16. «Топ 200 Україна» 2017: Innovatsiynist i suspilna zatrebuvanist – holovni kryterii diialnosti universytetiv, available at: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=5209> (Accessed 25 April 2018).

